

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐՈՒՄՆ ՄԱՍԻՆ
ՆԻՒՉՈՒԻՔԻՆ 1967Ի ՆԱՍԱԿՍ ԵՒ
ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԶԱԻՔՆ ՄՍԸՐԼԵԱՆ

Ամերիկեան տարածուն շաբաթաթերթ *Նիւզուէքի*¹ 2 Յունուար 1967ի թիւին մէջ² “Set Appointment in Ankara” խորագիրով, աւելի քան մէկ էջ գրաւող անստորագիր գրուածին մը կար խորհրդային Միութեան վարչապետ Ալեքսէյ Քոսիկինի թուրքիոյ տուած այցելութեան առնչութեամբ³ :

Գրուածինը կը սկսէր յիշեցնելով թէ երկոտասնեակ մը ռուս-թրքական պատերազմներ տեղի ունեցած էին անցեալ 300 տարիներուն եւ «արիւնալի յիշողութիւնները նորոգուած էին երբ Ստալին 1945ին Տարտանէլի եւ Վոսպոլի նեղուցներուն հսկողութեան մէջ բաժին մը ուզած էր»: Ոչ մէկ յիշատակութիւն կար, Կարս եւ Արտահան նահանգներուն պահանջին մասին, որ կատարուած էր նոյն տարին: Շաբաթաթերթը ապա կ’անդրադառնար թուրքիոյ վարչապետ Տեմիրէլի բաղձանքին թէ՛ «թրքական կառավարութեան անկեղծ փափաքն է որ Սովետ-թուրք յարաբերութիւնները զարգանային ազգային գերիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան, իրաւունքներու հաւասարութեան եւ իրարու ներքին քաղաքականութեան չմիջամտելու սկզբունքներուն վրայ»: Յայտնի էր թուրքիոյ վարչապետին միտք բանին՝ «հողային ամբողջականութեան» երաշխաւորութիւնը ձեռք ձգել:

Նիւզուէքի յօդուածագիրը ապա իր հազիւ-քօղարկուած մտահոգութիւնը կը յայտնէր, թէ՛ թուրքիան Եւրոպայի նման այլեւս խորհրդային զինուորական անմիջական վտանգ չէր տեսներ, եւ կ’ուզէր թուլցնել իր կապերը ԱՄՆի հետ, առանց վտանգելու զանոնք եւ թէ՛ Անքարան կ’ուզէր - շաբաթաթերթին բառերով - Արեւելք եւ Արեւմուտք իրարու դէմ խաղալ լաւագոյն տնտեսական եւ դիւանագիտական պայմաններ ապահովելու համար իրեն:

Գրուածնէն զգալի էր որ ամերիկեան կողմը գոհ չէր մնացած Քոսիկինի այցելութենէն եւ թուրքիոյ ղեկավարութեան կեցուածքէն:

Զգալով այս մօտեցումը՝ պատեհ գտայ առիթը *Նիւզուէքի*ն նամակ մը գրելու եւ ըսելու որ խ. Միութիւնը իրաւունք չունէր թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը երաշխաւորելու, քանի կար անլոյծ հայկական հարցը:

Տարօրինակ զգացում մը ունէի որ նամակս պիտի տպէին:

Այդպէս ալ եղաւ: Նամակս յատուկ կարեւորութեամբ տպուեցաւ *Նիւզուէքի* 23 Յունուար 1967ի թիւին մէջ, քանի նամակիս կողքին տպուած էր Տեմիրէլի նկարը, որուն տակ գրուած էր “Demirel: Whose Territory”, իսկ նամակիս իրենց կողմէ տրուած էր յատկանշական խորագիր մը՝ “Your Land is My Land”: Նամակս փոքր յապաւման ենթարկած էին եւ թիւերու մանր բայց յատկանշական փոփոխութիւններ կատարած: Ստորեւ իմ ղրկած նամակիս պատճէնը.-

December 31, 1966

Editor
Newsweek
444 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022

Dear Sir,

Recently the Turkish and Soviet Prime Ministers agreed that Soviet-Turkish relations develop, among other things within the principles of territorial integrity (International, January 2). I consider this as peace established on injustice. The Soviet government has no right to guarantee the territorial integrity of Turkey, as long as there are 5 million Armenians in Armenia or the Diaspora, who rightfully claim part of this territory as theirs. It should be remembered that the Armenians were forcibly ejected out of their 3000 years old homeland and gave 2 million victims during 1915-21, in the first genocide of the 20th century.

The Western as well as the Soviet press in general ignored the massive spontaneous demonstrations of 100,000 Armenians shouting "we want our lands, we want our lands" in the streets of Yerevan, capital of Soviet Armenia, on April 24, 1965. Armenians have not and won't relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia.

Zaven Messerlian, M.A.
Instructor of History
Armenian Evangelical College

*Ստորեւ նամակիս սպուած ձեւը նիւզուէթի մէջ⁴, եւ Ազդակի⁵ մէջ երեւցած
հայերէն թարգմանութիւնը որ ամէնէն մօտն էր գրութեանս.*

"Your Land Is My Land

Turkish Premier Suleyman Demirel is quoted as hoping that "Soviet-Turkish relations ... will develop within the principles of ...territorial integrity" (INTERNATIONAL, Jan. 2). I consider this as peace established on injustice. The Soviet Government has no right to guarantee the territorial integrity of Turkey, as long as there are 5.5 million Armenians in Armenia or the Diaspora, who rightfully claim part of this territory as theirs. It should be remembered that the Armenians were ejected from their 3000-year-old homeland and should not be forgotten that 1.5 million of them were slaughtered in 1915-21 - the first genocide of the twentieth century.

Armenians have not and will never relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia.

Zaven Messerlian, M.A.
Instructor of History
Armenian Evangelical College
Beirut, Lebanon

LETTERS

Protest and Patriotism

Many Americans express wonder about and contempt for the mass of Germans who, apparently without protest, allowed dreadful things to be visited on helpless, innocent human beings (article, Jan. 9). The implication seems to be "If I had been in those German shoes, I would have shouted my outrage from the rooftops." Would we have?

There are at least two major reasons exhibiting against a citizen's protesting his country's activities in time of war. First, when one's country is locked in battle, virtually every patriotic citizen supports his country's war effort regardless of the form it takes. Second, when a country is at war, and even when it isn't, the government and communication media, except for rare occasions, do not present the facts to the public fully and frankly.

It follows that we should not be shocked or outraged when other nationals fail to oppose their government's activities in time of war. They merely behave as most Americans are behaving today with the U.S.A. embroiled in fighting in Vietnam: they give their loyal support to the war and its distraction out of a sense of patriotism and from ignorance and ignorance of what is really being done.

John Wrasala,

State College, Pa.

Your Land Is My Land

Turkish Premier Ismet Inönü is quoted as hoping that "Soviet-Turkish relations . . . will develop within the principles of . . . territorial integrity" (INTERNATIONAL, Jan. 3). I consider this as peace established on injustice. The Soviet Government has no right to guarantee the territorial integrity of Turkey as long as there are 5.5 million Armenians in Armenia or the Diaspora, who rightfully claim part of this history as their. It should be remembered that the Armenians were evicted from their 3,000-year-old homeland, and it should not be forgotten that 1.5 million of them were slaughtered in 1915-21—the first genocide of the twentieth century.

Armenians have not and will never re-

Demirel: Whose territory?

linquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia.

Zevan Mamourian
Instructor of History
Armenian Evangelical College
Beirut, Lebanon

'Second Homeland'

Your comment on Saudi Arabia's former King Saud's decision to reside in the United Arab Republic adds several significant facts (NEWSMAKER, Jan. 21).

The U.A.R. is regarded by Arabs and Muslims all over the world as the cultural and religious center of the Arab nation and of Islam. It has always been a second homeland to all Arabs and it has never occurred to me before accepting its obligations of hospitality: It is not the practice of Arabs to turn away a guest, and President Gamal Abdel Nasser, as a true Arab, has honored this tradition in responding to ex-King Saud's request to live in Egypt.

Tariq Hassan

Cairo, Egypt

Cars: Means or End?

One thing that impresses me about your article on the transportation problem (BUSINESS AND TRADE, Jan. 9) is the unwillingness of Americans to think in new patterns. This tendency is appalling when one realizes that his country has always been respected for its inventiveness and receptiveness to change. This disinclination to change patterns of thinking can be linked to the recent effort of the automobile industry to establish its product not as a means, but as a symbolic end in itself.

Undoubtedly man has always regarded his physical world symbolically, but by encouraging such thinking, the advertising industry of Madison Avenue may very well stultify our national imagination to such an extent that we would rather die as a society than change.

Robert Morris

Milwaukee, Wis.

• You fail to discuss the only feasible solution to the problem posed. The problem is that there are too many people in too small an area. The solution lies not in better methods of moving these people about within the area, but in reducing the necessity for the movement.

Studies, research and money should be directed toward developing a comprehensive system for the transmission and reception of mechanical and printed matter. Then people can live in one place, work in the same place, go to school in the same place, enjoy recreation in essentially the same place and thus eliminate the transportation problem as well as numerous other problems caused by urban congestion.

W. K. McKee

Terrace, Calif.

Letters to the Editor, with writer's name and address, should be sent to: Newsweek, 666 Madison Avenue, New York, N.Y. 10022.

SAVE

6 1/2%

COMPLETENESS
LIABILITY

is tax free,
politically stable Bahamas

ABSOLUTE
SAFETY

IN COMPLETE CONFIDENCE
WITH SOUND BANKING PROCEDURES

- confidential accounts
- U.S. dollar accounts earn interest and are repaid in dollars
- sterling accounts
- immediate withdrawals
- no report of accounts to any government
- conservative, experienced management

HOWELL W. PEARSON, President

COMPLETE INTERNATIONAL
TRUST SERVICES

British American Bank
LIMITED

British American Bank Building,
Fleet Street, London, E.C. 2

Open an account

Send detailed information

Amount enclosed _____

Name _____

Address _____

City _____ Country _____

«ՔՈՒ ՀՈՂԴ ԻՄ ՀՈՂՍ Է

Թուրքիոյ վարչապետ Սուլէյման Տեմիրլէ յոյս յայտնեց, թէ «թուրք եւ խորհրդային յարաբերութիւնները կը զարգանան հողային ամբողջականութեան սկզբունքին հիման վրայ»: Ասիկա կը նկատեն խաղաղութեան հաստատումը անարդարութեան մէջ: Խորհրդային կառավարութիւնը իրաւունք չունի երաշխատրելու Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը, այնքան ատեն, որ 5.5 միլիոն հայեր կան Հայաստանի կամ սփիւռքի մէջ: Պէտք է յիշել, թէ հայերը տեղահանուեցան իրենց 3000 տարուան հայրենիքէն ու պէտք չէ մոռնալ, թէ 1915-21ին, մէկուկէս միլիոն հայեր ջարդուեցան, ենթարկուելով քսաներորդ դարուն առաջին ցեղասպանութեան:

«Հայերը չեն հրաժարած եւ երբեք պիտի չհրաժարին այն իրաւունքներէն, իրենց բռնագրաւուած հայրենիքէն, որ այսօր Արեւելեան Անատոլիոյ կը կոչուի»:

Ինչպէս կ'երեւի՝ Նիւզուէք զեղչած էր Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ցոյցի մասին ակնարկութիւնս, հայոց թիւը 5էն 5.5 միլիոնի բարձրացուցած էր եւ հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութեան զոհերու թիւը 2 միլիոնէն 1.5 միլիոնի նուազեցուցած էր, առաւել աւելցնելով «երբեք» բառը վերջին պարբերութեան մէջ:

Նիւզուէքի խմբագրութեան կողմէ Joan Wharton անթուակիր շրջաբերականը հանդիմանակալի նամակ մը զրկած էր տողերս գրողին, ներփակելով Նիւզուէքի ամերիկեան հրատարակութեան նամակս պարունակող էջը: Ամերիկեան տպագրութիւնը (որ ի տարբերութիւն միջազգային տարբերակին աւելի լաւորակ թուղթի վրայ տպուած էր) վերջին պարբերութեան մէջ տարբերութիւն մը ունէր: Հոն գրուած էր “Armenians won’t relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia”⁶: Երբեք բառը որ ի սկզբանէ գրած չէի, հոս չէին գրած:

Որքան որ կրցանք հաստատել՝ նամակիս մասին առաջին հայկական անդրադարձը Ենի Կազեթէ թրքական թերթէն առնելով տուաւ Փարիզի Յառաջօրաթերթը, 28 Յունուար 1967ին, փոքր բայց յատկանշական սխալով մը⁷: Ազգակ որ չորս էջերով լոյս կը տեսնէր այդ շրջանին, իր չորրորդ էջին վրայ 30 Յունուար 1967ին տուաւ նամակիս թարգմանութիւնը եւ յարակից գրութիւններ՝ թարգմանաբար տրուած թրքական Ենի Կազեթէն, մեծ խորագիրերով՝ «Հայկ. Պահանջներուն Արձագանգ Թուրքիոյ Մէջ. Հայերը Ընթաստացան Եւ Մենք Սոխպուեցանք Տարագրել Չիրենք... Հայու Մը Նամակը Ամերիկեան Նիւզուիք Երաբաբերքին... Խորհրդ. Միութիւնը Իրաւունք Չունի Երաշխատրելու Թուրքիոյ Հողային Ամբողջականութիւնը»⁸: Յաջորդ օր Ջարթօնք, որ նմանապէս չորս էջով լոյս կը տեսնէր, լուրը տուաւ երկրորդ էջին վրայ, մէկ սիւնակով՝ «Թուրք Մամուլ. Չաւէն Մարլեանի Հակաթուրք Ելոյթը Նիւզուիք Հանդէսին Մէջ» խորագիրով, թարգմանաբար տալով Ենի Կազեթէն: Ջարթօնք տուաւ միայն նամակս առանց Ենի Կազեթէի մեկնաբանութիւններուն, բացի ներածական տողերէ⁹:

ՀՅ Դաշնակցութեան մամուլը եւ ՌԱ Կուսակցութեան մամուլը նամակը ընդհանրապէս տուին, փոխադարձաբար Ազգակէն կամ Զարթօնքէն արտատպելով: Այսպէս, Պոստոնի Հայրենիք օրաթերթը Ազգակի խորագիրերով եւ նոյնութեամբ տուաւ իր 7 Փետրուար 1967ի թիւով, իսկ Գահիրէի Արեւ օրաթերթը իր 15 Փետրուար 1967ի թիւով, Պոստոնի Պայքար օրաթերթը իր 15 Մարտ 1967 թիւով¹⁰: Այլ թերթեր տեսնելու առիթ չունեցանք:

ՄԳ Հնչակեան մամուլը, սկսելով Պէյրութի Արարատ օրաթերթէն, Համայնավար Յառաջ Գրական-Հասարակական շաբաթաթերթը, Տիկ. Լիւսի Թոսպաթի Այգ օրաթերթը, հայ կաթողիկէ Մասիս եւ Անդրանիկ Մառուկեանի Նալիրի թերթերը եւս չանդրադարձան նամակիս, թէեւ անդրադարձ կար թրքական հակազդին:

Նամակս գրած էի անձնական հանգամանքով, թէեւ անդամ էի Հայ Դատի Հետապնդման Առժամեայ Կեդրոնական Վարչութեան կից գործող Քարոզչական Յանձնախումբին: Ուզած էի անհատաբար եւ անկախօրէն գրել անձնական կարծիքս: Նամակին տակ, ստորագրութեանս ներքեւ գրած էի «պատմութեան դասատու Հայ Աւետ. Գոլէճի մէջ»:

Ենի Կազեթէի գրութիւնը այս նամակին մասին սփիւռքահայ թերթերուն (հաւանաբար պոլսահայ մամուլին մէջ թարգմանաբար տպուած) լրատուութեան գլխաւոր աղբիւրն էր: Թրքական թերթը կը գրէր. «Անցեալ շաբաթ, արտասահմանի հայերը, Թուրքիոյ դէմ բազմաթիւ քարոզութիւններ ըրին: Նախ ամերիկահայ ամենէն շատ կարդացուած մէկ պարբերաթերթին՝ «Սիւզուիք»-ի մէջ Պէյրութէն հայ փրոֆեսոր մը նամակ մը հրատարակեց, մեղադրելով Խորհրդային Ռուսիան, աւելի ճիշդը Թուրքիան, առարկելով որ «Արեւելեան Անատոլուն հայերունն է եւ իբր այդ՝ Ռուսիա չի կրնար երաշխատել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը (առանձին կու տանք այդ նամակը)»:

Ենի Կազեթէ ապա կ'անդրադառնար Մոնթէպելլոյի քաղաքապետական ժողովի որոշումին՝ հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին հանրային պարտէզի մը մէջ կանգնեցնելու յուշարձան մը: Ապա կը նշէր թէ Նիւ Եորքի ՄԱԿի շէնքին առջեւ հազարաւոր հայեր հաւաքուելով ցոյց ըրած էին Թուրքիոյ դէմ, պահանջելով որ Միջազգային Դատարան մը կազմուի: Թերթը կ'աւելցնէր. «Ասով ալ չբաւականացան, եւ այդ հայերը աղերսագիր մը տուին Միացեալ Ազգերու Փոքրամասնութեանց Պահպանման Յանձնախումբին, եւ պահանջեցին որ Թուրքիա դատուի 1915ի «ցեղասպանութեան» առթիւ, իբր նարոկութեան դէմ յանցանք գործող»:

Ապա թրքական ակնոցով դիտելով Ենի Կազեթէ կ'անդրադառնար հայոց պատմութեան, հասնելով մինչեւ «ըմբոստութիւն ու տարագրութիւն» կրկնելով թրքական սուտերը թէ հայերը ոչ մէկ ատեն մեծամասնութիւն էին Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէջ: Վերջաւորութեան թերթը կը գրէր. «պատմութեան մէջ յիսուն տարի առաջ պատահած է մոխրացած դէպքերու վերադարձումը ցաւ կը պատճառէ այն 77 հազար հայերուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին իբր հաւատարիմ եւ լաւ հայրենակիցներ: Մեր այս հայրենակիցները ազատ եւ երջանիկ են, եւ անոնք են որ ամենէն աւելի իրացուցած են թուրք մշակոյթը»¹¹:

Ծիծաղելի այս եզրակացութիւնը անշուշտ կը հերքուի Սեպտ. 5-6, 1955ի հակայոյն եւ հակահայ արիւնալի դէպքերով, պոլսահայութեան մէկ մասին

արտագաղթով եւ ազատօրէն արտայայտուելու անկարողութեամբ՝ նուազագոյնը ըսելու համար:

Ազգակ օրաթերթը 31 Յունուար 1967ի թիւին առաջին էջի աջ անկիւնը «Ակնարկ» խորագիրը կրող եւ «Անիրաժեշտ Աշխատանք Մը» ենթախորագիրով սիւնակի մը մէջ X ստորագրութեամբ կը գրէր:

«Երէկ հրատարակեցինք պէյրութահայ փրոֆեսօրի մը նամակը, որ լոյս տեսած է ամերիկեան «Նիւուզիք» շաբաթաթերթին Յունուար 23ի թիւին մէջ:

Անկախ նամակին պարունակութենէն, որուն տակ աներկբայօրէն կը ստորագրէ ամէն հայ, հոն արտայայտուած հիմնական գաղափարը կէտ առ կէտ հարազատ նկատելով իր մտածումներուն, այդ նամակին «Նիւուզիք»ի նման մեծատարած շաբաթաթերթի մը մէջ հրատարակուած ըլլալու իրողութիւնը ուշադրութեան արժանի երեւոյթ է եւ կարօտ է անդրադարձի:

Պէտք է խոստովանիլ, եւ դառնօրէն, թէ միջազգային մամուլը յաճախ ժլատ եղած է [հայ] ժողովուրդին եւ մեր դատին նկատմամբ: Երբեմն կը խօսին մեր մասին, բայց ատիկա՝ պարագայական առիթներով, մեր ձեռներէցութիւնը կամ վերապրումի կամքը ընդգծելու համար: Շնորհակալ ենք: Ներկայիս սակայն բան մը փոխուած է մեզի հանդէպ ու պատճառը շատ հասկնալի է: Մեծ եղեռնի յիսնամեակին առթիւ արտայայտուած համազգային վրդովումը ու նաեւ Միացեալ Ազգերուն կատարուած դիմումները որոշ արձագանգ կը գտնեն միջազգային մամուլին մէջ: Այս ուղղութեամբ ստացուած արդիւնքը քաջալերական է:

Երբ «Նիւուզիք» կը հրատարակէ պէյրութահայ Զաւէն Մարրիւանի նամակը, գործնականօրէն իր բազմամիլիոն ընթերցողները հաղորդակից կը դարձնէ այն զգացումներուն եւ քաղաքական գիտակցութեան, որ ունի անիրաւուած ժողովուրդ մը:

Մենք ալ սակայն այս ուղղութեամբ աշխատանք ունինք կատարելիք:

Ունինք գիտնականներ, գրագէտներ, օտար լեզուով արտայայտուող հրապարակագիրներ, որոնք աշխարհի ամէն անկիւն դեր մը ունին կատարելիք: Իւրաքանչիւրը դեսպան մըն է իր գտնուած միջավայրին մէջ եւ կրնայ քաղաքական մտայնութիւններու մէջ ի նպաստ հայկական դատին մթնոլորտ ստեղծել:

Կասկած չկայ նաեւ, թէ բոլոր այդ ներկայացուցիչները ունին իրենց անձնական բարեկամները,- գիտնական, գրագէտ կամ հրապարակագիր, որոնց խօսքը կշիռ կրնայ ունենալ եւ որոնք պիտի զգան, թէ միջազգային խաղաղութեան եւ արդարամտութեան ի նպաստ ձայն բարձրացնելը պատուաբեր գործ մըն է:

Այս աշխատանքը կը սպասուի գիտակից ամէն հայէ»¹²:

Բազմաթիւ հեռաձայնային հաղորդակցութիւններ եւ նամակներ ստացայ նամակս գնահատող հարազատներէ, բարեկամներէ, ինծի անձնապէս անձանօթ ազգայիններէ եւ նոյնիսկ հայասէր հոլանտացիէ մը: Նիկոսիայէն երէց սերունդի ազգայիններէն Տոթթ. Ռ. Թագուորեան 25 Յունուար 1967 թուակիր իր լուսանկարին ետեւ գրած էր. «հաճոյքով կարդացինք Newsweek-ի 23 Յունուար 1967 թիւին մէջ երեւցած նամակնիդ Ռուսօ-թուրք վատ

համաձայնութեան շուրջ մեր պատմական հողերուն մասին: Խորապէս կը զնահատենք ըրածը»:

Հոլանտացի G.A. Schotel որ Nedeco ընկերութեան մէջ կ'աշխատէր Թեհ-րան, իր 16 Փետրուար 1967 թուակիր նամակով կ'ըսէր թէ Ն/ԼԳՈԼՔԻ մէջ նամակս կարդալէ ետք յանկարծական փափաքը ունեցած էր գրելու: Նամակին մէջ, ան կ'ըսէր թէ պատմութիւնը սիրող մըն էր, հայ ժողովուրդի պատմութեան մասին կարդացած էր Սոււէրի, Ակկադի, Էլամի, Բաբելոնի եւ Իրանի պատմութեան շրջագիծէն ներս: Կը ցաւէր որ Արեւմտեան երկիրներուն մէջ հայոց պատմութեան մասին քիչ գիտեն, եւ թէ ինք տարուան ընթացքին հանգստեան կոչուելով Հոլանտա պիտի վերադառնար եւ առաջին առթիւ հայոց պատմութեան լուրջ սերտողութեան պիտի լծուէր: Ապա կը խնդրէր անգլերէն, Ֆրանսերէն եւ գերմաներէն հայոց պատմութեան գիրքերու ցանկ մը: 2 Մարտ 1967ին պատասխանեցի եւ գոհացում տուի իր փափաքին¹³:

Չուշացաւ թրքական հակագրը: Նայիրի Շաբաթաթերթը իր 5 Փետրուար 1967ի թիւով տուաւ Ենի Կազէթէի մէջ Հիքմէթ Պիլի «Ցեղասպանութիւնը Այսօր Ինչպէս Կ'ըլլայ» թունալից գրութիւնը: Պիլի գրութիւնը յստակօրէն նամակս չէր յիշեր, բայց կը գրէր «հիմա կեցած տեղերնին եթէ ելլեն եւ ատեն մը Պէյրութէն եկած գրգռութեանց պէս, Քալիֆորնիայէն ալ, Թուրքիոյ դէմ յուշարձան տնկելու պատրուակով դարձեալ շարունակեն հակառակութիւն ընել՝ այն ատեն չեմ գիտեր, պոլսահայերը տեղերնին հանգիստ պիտի կրնա՞ն մնալ»:

Պատմութեան համար լրիւ կու տանք գրութիւնը: Կ'արժէ ուշի ուշով կարդալ յատկապէս վերջին պարբերութիւնը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պոլսահայութեան սպառնալիք: Անդրանիկ Ծառուկեանի Նայիրի Շաբաթաթերթը, որ տուած էր գրութիւնը, իմբագրական ծանօթագրութեան վերջաւորութեան գրած էր. «Ապագայ որեւէ դէպքի պարագային, այս գրութիւնը փաստ մըն է Թուրքերու ԿԱՆԽԱՄՏԱԾՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ...» (գլխագրումը Նայիրի իմբագրութեան կողմէ)¹⁴:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՅ

Ատենին, Օսմանեան կայսրութեան Արեւելեան Նահանգներուն մէջ, թուրքերուն հետ Հայերն ալ կ'ապրէին որպէս փոքրամասնութիւն: Դարեր շարունակ հանգիստ կեանք վարած են անոնք, պահելով իրենց կրօնքը եւ ինչքը: Այս երկու ցեղերուն պատկանող ժողովուրդները այնքան սերտ կապուած էին իրարու, որ մինչեւ այսօր կը պատմուի թէ գործով հեռու տեղ ճամբորդող Թուրքերը նոյնիսկ իրենց զաւակներն ու կիները Հայ դրացիներուն կը վատահէին: Այս վատահոսեան արժանի ըլլալու համար, Հայերն ալ, նոյնիսկ իրենց անձնական կեանքին մէջ հայերէնէ աւելի թուրքերէն կը խօսէին, Թուրք երաժշտութենէն կ'ախորժէին, Թուրքերու կողմէ լքուած մանր արհեստներու եւ առեստորի ասպարեզին մէջ լալ դրամ կը շահէին:

Սակայն եղած է ժամանակ մը, որ Անատոլիոյ մէջ հանգիստ եւ խաղաղ կեանք վարող եւ փոքրամասնութիւն կազմող այս Հայերը՝ զոհ գացած են կարգ մը արկածախնդիրներու գրգռութեանց: Այդ գրգռութեանց

մէջ Օսմանեան կառավարութիւնը ներսէն թէ դուրսէն քայքայել փորձող օտար պետութիւններն ալ դեր մը խաղացած են: Ատկէ վերջ, խեղճ Հայերուն ոչ հանգիստ եւ ոչ ալ ապահովութիւն մնացած է:

Պատմութեան վերջաւորութիւնը յայտնի է:

Հիմա, Հայերուն մեծ մասը, Քալիֆորնիոյ «Մոնթէպէլլօ» շրջանին մէջ գտնուողներուն պէս, Պէյրութի «Նեհիր» եւ «Չարչափուք» կոչուած թիթեղեայ թաղերուն մէջ պանդուխտի կեանք մը ապրելու տաժանքին մէջ են:

Յեղասպանութիւնը, ստուգաբանօրէն, հասարակաց հողի մը վրայ ապրող երկու ցեղերէն մէկուն բնաջնջումն է միւսին կողմէ: Ներկայիս արտասահմանի Հայերը, ատենը մէկ, կէս դար առաջ Արեւելեան Անատոլոյի մէջ Թուրքերուն կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուիլին յիշելու եւ պնդելու հիւանդութեամբ մը բռնուած են:

Խօսք մը կայ.- «Բնացող մարդուն օճն իսկ չի խայթեր» կ'ըսեն: Մեր Անատոլոյի Հայերը ի՞նչ պատճառով արդեօք բողոքող են ցեղասպանութեան մը դէմ: Արդեօք Հայերը հանգիստ-հանգիստ, խելօք-խելօք նստած էին եւ իրենց կիներն ու զաւակները անգամ Հայերուն վստահելէ հաճոյք զգացող Թուրքերը ինչէ՞ն արդեօք մէկէն ի մէկ Հայերը ջարդելու եւ բնաջնջելու մասին մտածեր են, այն ալ եթէ ճիշդ է ըսուածը:

Պէյրութէն ճանչցած մէկ հայս (որ հայրենիքը իր խարքերոցի հօրմէն գիտէր) երբ հայ գաղթականութեան մասին խօսք բանայինք՝

- «Իրատեանք ունիք, եղբայր, կեցած տեղերնին Ապտիլ Համիտի կառքին վրայ ռուսք դնողները ես անգամ երկրէն դուրս կը նետէի...»:

Կ'ըսէր, եւ այդպէս, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ողջմտութեամբ կ'արտայայտուէր:

Ահա, այսօր եւս հայկական խնդրին մասին ըսուելիք միակ խօսքը՝ Պէյրութցի Հայուն ըսածէն տարբեր չէ:

Այսօր, Պոլսոյ մէջ, որքան ալ սակաւաթիւ, մեր Հայ հայրենակիցները կ'ապրին որպէս փոքրամասնութիւն: Անոնց կեանքի մակարդակը եւ բարեկեցութիւնը երբեմն մեզ, Թուրքերս անգամ նախանձի մղելու աստիճանին չափ բարձր է: Ամէն մարդ կ'ընդունի թէ այս հայրենակիցները Պոլսոյ եւ ամբողջ Թուրքիոյ բարիքներէն մեզմէ ատելի կ'օգտուին: Հարցնող փնտռող չկայ: Պատրիարքնին կ'ընտրեն, պաշտամունքնին կը կատարեն, իրենց հասոյթին համեմատ կ'ապրին, օր կ'անցընեն: Հիմա, կեցած տեղերնին եթէ ելլեն եւ ատեն մը Պէյրութէն եկած գրգռութեանց պէս, Քալիֆորնիայէն ալ, Թուրքիոյ դէմ յուշարձան տնկելու պատրուակով դարձեալ շարունակեն հակառակութիւն ընել՝ այն ատեն, չեն գիտեր, Պոլսահայերը տեղերնին հանգիստ պիտի կրնա՞ն մնալ:

Ներսէս գրեթէ կը պաղատիմ.

- «Մի ընէք... Չգեցէք սա սիրուած, աշխատասէր եւ քաղաքացիութեամբ թուրք հայրենակիցները... Չանոնք ալ Պոլսոյ յոյներուն մի նմանցնէք...»՝ ըսելս կու գայ:

Այս դարու ցեղասպանութիւնը այլեւս առաջուան պէս չ'ըլլար: Յեղասպանութիւնը՝ Թուրքիայէն դուրս խեղճ եւ գաղթական ապրող հայ մնացորդներուն ընտրած այս նոր ճամբայով կը կատարուի: Այլեւս դիւրին դիւրին մէկը միւսը չի կրնար ջարդել, բայց անգամ մը օղը անշնչելի դառնալու աստիճանին չհասնի: Ահա այն ատեն Պոլսոյ մէջ ալ մէկ հա-

տիկ հայ չի մնար: Որովհետև անոնք միակ ելքը հայրենիքի այս վերջին պատառեն ալ փախչիլ երթալուն մէջ կը փնտռեն...»¹⁵:

YENİ GAZETE
 ADRES: Molla Fenari Sokak
 39 - 32 Cağaloğlu - İstanbul

SAYFA: 2

DÜŞÜNCELER...
 HİKMET BİL

Bugün genosid nasıl oluyor?

Bir zamanlar azınlık hâlinde, Osmanlı İmparatorluğunun doğu illerinde, Türklerin yanında Ermeniler de yaşarlardı. Bunlar, yüzyıllar boyunca müreffeh bir hayat sürmüşler, dinlerini ve geleneklerini za hatca muhafaza etmişlerdi. Bu iki arka menasip insanlar birbirlerine öylesine kaynaşmışlardı ki, bugün bile hâla anılır. Uzakça bir yere iş için gidecek Türkler, çocuklarını, hattâ karılarını bile komşuları Ermenilere emanet etmekten özel bir zevk duyar hâle gelmişlerdi. Bu ilimada lilyak olmak için Ermeniler de Ermeniceden çok özel hayatlarında bile Türkçe konuşurlar. Türk musikisinden zevk alırlar. Türklerin boş bıraktıkları küçük zamanlardan ve ticaretten bol bol para kazanırlardı.

Fakat bir zaman gelmiş, Anadolu'da azınlık ve rahat yaşayan bu azınlık Ermeniler, bazı mücevracilar tarafından kışkırtılmışlardır. Bu kışkırtmada Osmanlı İmparatorluğunu içten olduğu gibi, dıştan da parçalanak sevdasına katılan devletlerin rolleri olmuştur. Zavallı Ermenilerin işte bundan sonra ne rahatları, ne de huzurları kalmıştır!

Hükümetin sonu mülüm.
 Şimdi Ermenilerin çoğu Kaliforniya'nın «Montebello» kasabasında olduğu gibi Beyrut'un «Nehir» veya «Çarçabuk» adı teneke mahallelerinde gurubet hayatı yaşamak zorunda dırlar.

Genosid, ilim dilinde, müsterek bir toprak parçası üzerinde beraberce yaşayan iki ırktan birinin, ötekini yok etmesi anlamına kullanılır. Şimdi gurbettedir Ermeniler durup durup Türklerin Doğu Anadolu'daki Ermenileri yarım yüzyıl önce bir genosid'e tâbi tuttuklarını hatırlama ve iddâ etme sevdasına tutulmuşlardır.

Hani bir söz vardır: «Uyuyan insanı

yılan bile sokmaz» derise. Bölm Anadolu Ermenileri neden acaba bir genosid'den şikâyetçidirlir? Onlar azınlık azınlık, mâkelim misüm evlerinde oturmuşlar da, karılarını ve çocuklarını bils onlara emanet etmekten hoşlanan Türkler neden acaba birdenbire o da doğru ise Ermenileri kesip yok etmeyi düşünmüşlerdir?

Beyrut'ta tanıdığım bir Ermeni (ki memleketi Harput'u babasından mâfese bilirdi) ne zaman Ermeni tehcirinden söz açsık:

«— Hakhamız birader, durup dururken Abdülhamid'in arabasına bomba koyasınarı ben bile olsam memleketten atardım...»

Derdi ve böyle belki bilerek, belki de bilmeyen aklı selim dilde getirirdi.

İşte Ermeni hükümeti için bugün söylebilecek tek söz gene-de Beyrutlu Ermeni'ninkinden farklı değildir.

Hâlen İstanbul'da sayıları pek az da olsa azınlık hâlinde Ermeni vatandaşlarımız yaşamaktadır. Onların refahı seviyeleri, kazançları biz Türkler'i zaman zaman kıskandıracak niteliktedir. İstanbul'un ve bütün Türkiye'nin nimetlerinden bu vatan daşlarımız, herkes kabul eder ki, bizlerden daha çok faydalanmaktadır. Karşınları, gördüğünleri yoktur. Patrişlerini seçerler. İbadetlerini yaparlar, geleceklerine göre yaşarlar. Kendilerine göre günlerini gün etmektedirler. Şimdi durup dururken bir zamanlar Beyrut'tan gelen tahrıklar misal Kaliforniya'nın Montebello'sundan Türkler aleyhine amir dikme şeklinde tekrar akastırma devam ederse, o zaman bilmem ki İstanbul'dakiler yerlerinde artık rahat oturabilirler mi?

İçimden âdetâ yalvararak:
 «— Yapmayın... Bırakın şu sevindik, çalınkan ve kendi hâlindeki Türk vatandaşlarımı... Onları da İstanbul'daki Rumları benzetmeyin...»

Dünyem geliyor.
 Yüzyılımızda artık genosid eskil gibi olmuyor. İşte Türkiye dışındaki zavallı gartıp Ermeni artıklarının seçtikleri bu yeni yolta oluyor. Kimse kimseyi bu azırda kolay kolay kesemez amına, hava bir hare teneffüs edlensez hâle bir kez gelmesin. İşte o zaman İstanbul'da da bir tek Ermeni kalmaz. Çünkü onlar tek çıkar yolu bu son yurt parçasından da sıvayıp gitmekte ararlar...»

Հարցը հասաւ հոն որ Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը իր 30 Յունուար 1967ի երկարատեւ՝ հինգ ժամ տեւած նիստին քննարկէ երկու

Հարցեր: Մին՝ Կիպրոսի հարցը եւ միւսը՝ Հայկական խնդիրը: Ժողովին մասնակիցներուն մէջ էին հանրապետութեան նախագահ Ճեւտէթ Սոււնայ, վարչապետ Միւլէյման Տեմիրէլ, սպարապետ Զօր-Ճեմալ Թուրալ, Ազգային Պաշտպանութեան Նախարար Ահմէտ Թոփալօղլու, Արտաքին Գործոց Նախարար Իհսան Սապրի Չաղլայանկիլ եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ինչպէս՝ բանակի, նաւատորմի եւ օդուժի հրամանատարները¹⁶: Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումները գաղտնի էին, սակայն ժողովին հետեւանքներէն դատելով կարելի է երեքը գատորոշել. առաջին՝ պաշտպանութեան պատրուակին տակ ճնշել պոլսահայութեան եւ այդ ձեւով ջանալ զսպել սփիւռքահայութիւնը, երկրորդ՝ հակազդել հայկական քարոզչութեան, երրորդ՝ հիմք ունենալով Խորհրդային Միութեան Արտաքին Գործոց Նախարար Անտրէյ Կրոմիքոյի Մայիս 1965ի առաջարկը՝ «Ժամանակակից քեքնիք պահանջներուն եւ հնարաւորութիւններուն համապատասխան իրականացնել թուրք-խորհրդային սահմանի վերասահմանում», կնքել թուրք-խորհրդային համաձայնութիւն: Այդ կատարուեցաւ 28 Փետրուար 1967ին, երբ արձանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ խորհրդային-թրքական սահմանը վերանշեղու, քանի սահմանային գետերու հունները տեղափոխուած էին 1926ի վերջին ճշգրտումէն ետք¹⁷:

Իսկ պոլսահայ Մարմարա օրաթերթը գրեց. «Արտասահմանի հայոց հակաթուրք գործունէութեան եւ զանազան քերթերու կատարած հրատարակութեանց առթիւ, Այախովութեան Տնօրէնութիւնը պէտք տեսաւ ոստիկանական պաշտպանութեան տակ առնել Գումքափոյի Հայոց Պատրիարքարանը, որտէ՛ միջադէպի տեղի չտալու համար: Երկու օրէ ի վեր, մեր Պատրիարքարանը կը գտնուի ապահովութեան ուժերու հսկողութեան ներքեւ»¹⁸:

Անշուշտ կարիք կար ոստիկանական պաշտպանութեան, քանի կարգ մը թերթեր կը ջանային գրգռել ժողովուրդը թրքահայութեան դէմ:

Պոլսոյ Ժամանակ օրաթերթին մէջ Կարպիս Կ. Մուրատեան «Ալ Հանգիստ Չգեցէք Հայերը» խորագրով յօդուած մը գրեց 3 Փետրուար 1967ին, որ գլխաւորաբար կ'ըսէր.

«Մեր կարգ մը թուրք պաշտօնակիցները օրերէ ի վեր “Հայկական խնդիր” մը կը յուզեն եւ կը ջանան գրգռել ժողովուրդը ընդդէմ այն պարկեշտ պարտաճանաչ եւ երկրանուէր հաւաքականութեան որ Թրքահայութիւնը կը կոչուի:

Այդ գրգռիչներէն մէկն է ահաւասիկ Հիքմէթ Պիլ, որուն հանրածանօթ յօդուածը ցաւ եւ դառնութիւն պատճառեց ոչ միայն թրքահայոց, այլեւ նոյնիմքն ողջադատ եւ խղճամիտ թուրքերուն, որոնք անվարան կ'ընդունին թէ հայ համայնքը առաջին օրէն շինարար տարր մը եղած է այս երկրին համար, անոր քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին ծառայած է իր կարելի ուժերով, կոթողներ եւ յիշատակարաններ կանգնած է՝ այս հողին վրայ եւ ոչ մէկ կապ ունի խռովարարական որտէ՛ շարժումի հետ:

Ի՞նչ է պատահեր վերջ ի վերջոյ եւ ի՞նչ բանով պատասխանատու կ'ըլլայ Թուրքիոյ հայը, երբ իր ըմբռնած ձեւով իր մեռելակները կը սգայ Ամերիկայի հայը...: Մոնթպելլոյի մէջ խումբ մը հայեր ուզեր են յուշարձան մը կանգնել, հակաթուրք պիտակի մը տակ: Պատահածը

այոքան է միայն, այն ալ ծրագրային ձևի մէջ: Թրքահայութիւնը ի՞նչ կապ կրնայ ունեցած ըլլալ այդ հեռաւոր աշխարհին նոյնքան հեռաւոր մէկ ձեռնարկին հետ եւ Հիքմէթ Պիլ ի՞նչ դրդապատճառներով ելեր է «աքսոր» կամ «տարագրութիւն» կը շեփորէ ի վնաս Թրքահայոց, որոնք երկրին օրէնքներն ու Սահմանադրութեան հովանին կը վայելեն ամէն քանէ առաջ եւ ամէն քանէ վեր:

Կը հարցնենք Հիքմէթ Պէյի, կրնա՞ք կասկածի տակ դնել ձեր թրքահայ հայրենակիցներուն ուղղամտութիւնը, երկրասիրութիւնը եւ շինարար դերը: Կրնա՞ք փաստել ռեւէ կերպով թէ անոնք ամենադոյզն կապ մը ունին Սոնթէպէլլոյի պատահարներուն հետ: Հազար անգամ ոչ:

Այսքան աղաղակող ճշմարտութեան մը առջեւ, առնուազն անբարեխոհութիւն է քողարկեալ գրպարտութիւններ արձակել հասցէին թրքահայոց, որոնց համայնքային հաստատութիւններն ալ ամէն օր կը հակակշռուին Պետական իշխանութեան կողմէ եւ ծիծաղելի պիտի ըլլար պնդել թէ այս հասոյթները կը յատկացուին տարբեր նպատակներու, թրքավնաս ձեռնարկներու:

Կը խնդրենք ու կը պահանջենք գրգռիչներէն՝ որ ալ հանգիստ թողուն երկրին կենսունակ եւ անխոցելի մէկ տարրը, հայ հաւաքականութիւնը եւ չգրպարտեն զայն, երբ կը կարծեն թէ առիթ անցած է իրենց ձեռքը»¹⁹:

Զարթօնքի խմբագրապետ Գերսամ Ահարոնեան, «Թրքական Ծանր Գրգռութիւն Պոլսոյ Հայութեան Դէմ...» խորագրով խմբագրականի մը մէջ նախ կու տար Մարմարալի լուրը, ապա կասկած կը յայտնէր թուրք ապահովութեան ուժերու մտադրութենէն, ու կ'աւելցնէր թէ պահ մը ենթադրելով թէ թուրք ապահովութեան ուժերը «իսկապէս պաշտպանելու միտքով հսկողութեան տակ առած էին Պատրիարքարանը» կ'աւելցնէր թէ ինչու՞ յառաջացած է այդպիսի հսկողութեան անհրաժեշտութիւն ու կը թուէր պատճառները:-

«Իրողութիւնը այն է որ, թրքական շարք մը թերթեր,- «Ենի Կագեթ», «Շումհուրիյէթ», եւայլն,- անցնող շաբաթներուն ոչ միայն անվայել յարձակումի թիրախ դարձուցին լիբանանահայութիւնը եւ ամերիկահայութիւնը, այլեւ ահաւոր գրպարտութիւն եւ ամբաստանութիւն կատարեցին պոլսահայութեան եւ յատկապէս Հայոց Պատրիարքարանին դէմ: Արդարեւ, ստախօս ու գրպարտիչ թուրք թերթերը ըսին ու կրկնեցին, թէ «արտասահմանի մէջ» կատարուած հակաթուրք քարոզութիւնը ի միջի այլոց կը ֆինանսատրուէր Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին կողմէ...: Այսպիսի անհիմն ու ծիծաղելի ամբաստանութիւններով է ահա, որ թուրք թերթերը թուրք խուժանը կը գրգռեն պոլսահայ ժողովուրդին ու հաստատութիւններուն դէմ: Եւ ոչ միայն կը գրգռեն, այլեւ ուղղակի կը սպառնան ալ: Այսպէս, «Ենի Կագեթ» թերթը որ օրերս ամէնէն աւելի կատաղածը կը թուի ըլլալ, կը գրէր ի միջի այլոց (հոս յապաւումով կու տանք գլխաւոր միտքը - Չ.Մ.) «Եթէ անշնչելի մթնոլորտ մը ստեղծուի, այն ատեն է որ միակ հայ մը իսկ չի մնար Իսթանպուլի մէջ»:

Խմբագրականին մէջ, ի մէջ այլոց, հետեւեալ գլխաւոր կէտերը կային:-
«Կարճ խօսքով, թուրք թերթը ըսել կ'ուզէ, թէ պոլսահայութիւնը իբրեւ պատանդ կը պահեն իրենց ձեռքին մէջ. եթէ արտասահմանի հայութիւնը չհրաժարի հայ դատէն եւ չմոռնայ իր իրաւունքները, եթէ նոյնիսկ քանի

մը յօդուած գրէ կամ ցոյց ընէ եւ կամ նահատակաց յուշարձան կանգնել փորձէ, այն ատեն ոչ միայն Պոլսոյ հայերը չեն կրնար “հանգիստ նստիլ իրենց տեղերը”, ոչ միայն այդ “թուրք հայրենակիցները” (°) յոյներու վիճակին կ’ենթարկուին (...1955 Սեպտեմբեր 6-7ի գիշերուան ահաւոր ողբերգութիւնը...), այլեւ “անշնչելի մթնոլորտ մը” կը ստեղծեն եւ “միակ հայ մը իսկ չի մնար Իսթանպուլի մէջ...”»

Գրգռութիւնն ու սպառնալիքը շատ յստակ են: Շատ յստակ է նաեւ, որ եթէ բան մը պատահի, անիկա թուրք իշխանութեանց կազմակերպումով ու դրդումով պիտի ըլլայ, եւ ոչ թէ ամբոխի կամ խուժանի նախաձեռնութեամբ...

Բնական է, ոչ մէկ լուրջ պատճառ կայ թրքական այս կատաղութեան համար, ոչ մէկ արդարացում ունին թրքական այս ծանր գրգռութիւնն ու սպառնալիքը: Եւ ոչ ալ պատրուակները կրնան մեծ կարեւորութիւն ունեցած ըլլալ: Թրքական կատաղութեան պատրուակներէն մէկը Մոնթէպելլոյի մէջ ծրագրուած հայ նահատակաց յուշարձանն է, որուն առնչութեամբ Անքարայի արտաքին գործավար Ի.Ս. Չաղլայանկի շարք մը առաջ յայտարարեց արդէն.- “Ամերիկայի հայոց գործելակերպին մասին անհրաժեշտ շփումները կատարուած են եւ դրական արդիւնքներ ձեռք բերուած են”. (կ’երեւի ամերիկեան իշխանութիւնները ի նպաստ թուրքերուն միջամտած են...): Եւ ըստ թուրք թերթերու, Մոնթէպելլոյի նահատակաց յուշարձանի ծրագրին մէջ պղտոր ջուրեր խառնուած են արդէն: Երկրորդ պատրուակը Նիւ Եորքի ՄԱԿի շէնքին առջեւ կատարուած փոքր ցոյցերն են, որոնց կազմակերպիչները որքան “մեր իրաւունքներէն” կը ճառեն, նոյնքան ալ կը պահանջեն Սովիեթական Հայաստանի “ազատագրումը”... (ինչ որ Թուրքիոյ բնաւ տհաճելի պէտք չէ թոյլ): Երրորդ պատրուակը Հայոց Հողային Դատի Հետապնդման Կեդրոնական Յանձնախումբին կից քարոզութեան յանձնախումբի անդամներէն Պր. Չ. Սըրրեանի մէկ նամակն է, որ լոյս տեսաւ ամերիկեան «Նիւզիք» շաբաթաթերթին մէջ, եւ ուր մեր արդար պահանջները նշուելէ զատ՝ կը քննադատուէր վարչապետ Քոսիկինի կեցուածքը մեր հողային դատին հանդէպ:

Այս բոլորը շատ հեռու են արդարացնելէ թրքական իրարանցումն ու կատաղութիւնը: Եւ եթէ թուրք կառավարութիւնն ու մամուլ գործի լծուած են եւ մեծ կարեւորութեամբ կը զբաղին հայկական այս շարժումներով՝ ատոր բացատրութիւնը պէտք է փնտռել այլ տեղ: Նախ՝ “գող՝ սիրտը դող”. ցեղասպան, գող ու յափշտակիչ թուրքը այնքան գիտակից է իր յանցանքին եւ այնքան զգայուն դարձած է այդ ուղղութեամբ, որ նուազագոյն յիշեցումն իսկ իր մէջ կատաղութեան նոպաներու դուռ կը բանայ: Երկրորդ, պատմական իրողութիւն է որ թուրք վանտալական բնագոյր քանի մը տարին անգամ մը անգուսպ կը դառնայ եւ պոռթկումի պատրուակ կը փնտռէ...եւ այս անգամ թիրախ դառնալու թեկնածուն դարձեալ հայն է կ’երեւի»²⁰:

Պէյրուժի Յառաջ Գրական-Հասարակական շաբաթաթերթը «Ցեղասպանութեան Նոր Սպառնալիք Պոլսահայութեան Դէմ» խորագրին տակ, 12 Փետրուար 1967ին կը գրէր.-

«Ատենն մը ի վեր թրքական մամուլը մոլեգնած է հայերու դէմ, թէ ինչու՞ անոնք ամեն տարի՝ Ապրիլ 24ին կը սգան թրքական եաթաղանի գոհ իրենց հարազատները, ինչու՞ ամենուրեք յուշարձաններ կը կանգնեն անոնց յիշատակին, ինչու՞ յափշտակուած իրենց հողերուն պահանջը կը յարուցանեն»։ *Թերթը կ'եզրակացնէր*․ «բոլոր հայ գաղութներուն համար առաջնահերթ մտահոգութեան առարկայ է այլեւս թրքական այս մոր սպառնալիքը։ Ասիկա պիտի զօրացնէ անոնց աշխատանքը, աւելի շրջահայեաց եւ իմաստուն պիտի դարձնէ անոնց գործունէութիւնը հայկական իրաւունքներու պաշտպանութեան ուղղութեամբ...»²¹։

Մամրոյ մէջ պատասխանելու իրաւունքէն օգտուելով Ուաշինկթընի Թրքական դեսպանատունը յանձին դեսպանատան տեղեակատուութեան խորհրդական Հրտողան Ուլուսի գրիչով կը պատասխանէր նամակիս, որ կը տպուէր Նիւզուէթի 6 Մարտ 1967ի թիւով։

*Ստորեւ նամակը իր անգլերէն բնագրով, որ Նիւզուէթ կու տար “Footnote to History” խորագիրին տակ*²²։

“Mr. Z. Messerlian (LETTERS, Jan. 23) regrettably allows himself to be blinded by his extremist feelings and seeks to keep alive an unavailing controversy on the sorrowful events of the past. To write as he did was, to say the least, a misrepresentation of historical facts.

As citizens of the Ottoman Empire, the Armenian people led a happy and prosperous life fully participating in the history of the empire. Indeed, they distinguished themselves not only in trade, business and cultural life, but also acquired top government positions rendering valuable service to the country. This happy period lasted for many centuries and was marked by brotherly relations and good feelings between Turks and Armenians until certain powers aiming at dismemberment of the Ottoman Empire were able to incite and instigate hostility and discord between various ethnic groups of the empire at the second half of the nineteenth century. This situation obviously brought suffering for both sides and has been deplored by all Armenians with a clear judgment and good will.

Today in modern Turkey, citizens of Armenian origin fully enjoy the rights and freedoms guaranteed by the Constitution of the Republic to every citizen.

ERDOGAN ULUS
Information Counselor
Turkish Embassy
Washington, D. C.”

Պէյրուսթաճայ Թերթերէն միայն Չարթօնք՝ «Թրքական Նենգամիս Պատասխան»²³ խորագրեալ վերնագիրով մը կ'անդրադառնար Ուլուսի կեղծապատիր նամակին։ Գերսամ Ահարոնեան նախ կը նշէր, թէ «Թուրքիոյ Հանրապետութեան Կառավարութիւնը պետական որոշում անցուցած էր՝ պայքարելու հայկական քարոզչութեան դէմ, բազմապիսի միջոցներով հակազդելու Հայ Դատի հետապնդման ճիգերուն»։ Ապա կ'աւելցնէր թէ «Անքարայի իշխանութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն հրահանգած են օրը օրին հակազդել հայկական քարոզչութեան, յօդուածին՝ յօդուածով, նամակին՝ նամակով, ու այս որոշումի գործադրութեան մէկ մնուշն էր ամերիկեան մեծ շաքաթաթերթ «Նիւզուէթ»ի մէջ, որ ինչպէս ծանօթ է, անցեալ Յունուար 23ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր Հայ Դատի Հետապնդման

Առժամայ Կեդրոնական Վարչութեան կից քարոզչութեան յանձնախումբի անդամ, պատմութեան ուսուցիչ Պր. Զատեն Մսրրլեանի իմաստալից մէկ նամակը, ուր բողոք կ'ըլլար վարչապետ Քոսիկինի թրքանպատ յայտարարութեան դէմ եւ նոյն ատեն կը շեշտէր հայոց հողային դատին արդարութիւնը: Ժամանակին թրքական մամուլը անդրադարձաւ այդ նամակին՝ կատարելով խեղաթիւրումներ եւ ընելով սպառնալիքներ: Հիմա, Ուաշինկթընի թուրք դեսպանատան «տեղեկատուութեան խորհրդական» Էրտողան Ուլուսն է, որ նոյն թերթին «Նիւզուիք»ին ուղղուած նամակով մը կ'անդրադառնայ հարցին եւ կը պարզէ թրքական «հնարամիտ» թէզը: *Խմբագրապետը կը նշէր թէ կ'արժէ մօտէն ծանօթանալ անոր որպէսզի հակազդենք, ցոյց տալով «հոն կատարուած ծիծաղելի խեղաթիւրումները եւ հոն պարզուած ախտատու հոգեբանութիւնը»:*

Վերի նշումները ընելէ ետք լրիւ կու տանք խմբագրականին մնացեալ մասը:

Արդ, «Նիւզուիք»ի Մարտ 6ի թիւի նամակներու բաժինին մէջ լոյս ընծայուած իր նամակին մէջ, Էրտողան Ուլուսն, ըսելէ ետք թէ Զատեն Մսրրլեան կը խեղաթիւրէ պատմական իրողութիւնները, ինք «կը ճշդէ».- «... Իբրեւ քաղաքացիներ Օսմանեան Կայսրութեան՝ հայ ժողովուրդը կ'ապրէր ԵՐ-ՋԱՆԻԿ եւ ԲԱՐԳԱՒԱՐԿ ԿԵԱՆՔ ՄԸ, լրիւ մասնակցելով կայսրութեան պատմութեան: Արդարեւ, անոնք (հայերը) ոչ միայն աչքի զարկին առեւտուրի, արդիւնաբերութեան եւ մշակութային կեանքի մէջ, այլեւ տիրացան կառավարական բարձր պաշտօններու՝ երկրին մատուցանելով արժէքատու ծառայութիւններ: Այս երջանիկ ժամանակաշրջանը տեսց բազաթի դարեր եւ յատկանշուեցաւ թուրք-հայ եղբայրական յարաբերութիւններով եւ բարի զգացումներով, մինչեւ որ որոշ պետութիւններ, որոնք նպատակադրած էին անդամահատել Օսմանեան Կայսրութիւնը, կրցան անհասկացողութիւն ու թշնամութիւն սերմանել կայսրութեան զանազան ցեղերուն եւ ազգային հաւաքականութիւններուն միջեւ՝ 19րդ դարու երկրորդ կիսուն: Այս կացութիւնը ակներեւաբար տառապանք պատճառեց երկու կողմերուն ալ, եւ յստակատես դատողութեան ու բարի կամեցողութեան տէր բոլոր հայերը ցաւ զգացած են այս կացութեան համար: Այսօր, արդի Թուրքիոյ մէջ, հայ ծագումով քաղաքացիները լրիւ կը վայելեն հանրապետութեան սահմանադրութեան կողմէ՝ իւրաքանչիւր քաղաքացիի պարզեւուած ազատութիւններն ու իրաւունքները»: (Ընդգծումները մեզմէ - Խ.)

Բնական է, որքան բառ՝ այնքան անպատկառ սուտ՝ Պայ Ուլուսի այս նամակին մէջ. որքան խօսք՝ այնքան ծիծաղելի պատմական խեղաթիւրում. որքան հաստատում՝ այնքան անամօթ մեղանշում ճշմարտութեան դէմ: Հայը (եւ յոյնը եւ սերպը եւ արաբը եւ այլն) այնքան «երջանիկ» ապրած է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ՝ որքան մահուան դատապարտուածը կ'ապրի կեդրոնացման կայանի մը մէջ, եւ այնքան «բարգաւաճ» ապրած է՝ որքան անյագ եւ անկուշտ տգրուկի մը ձեռքը անցած գոհ մը: Հայուն (եւ յոյնին եւ արաբին եւ այլն) համար Օսմանեան Կայսրութիւնը եղած է աննկարագրելի դժոխք, եւ այդ «երջանիկ ժամանակաշրջանը», այո, տեսած է դարեր, իսկ «եղբայրական թուրքը» միշտ եղած է Կայէնի տիպար, իժ եւ աւազակ: Ամբողջ պատմութիւնը ատոր վկայ:

Հունգար ժողովուրդը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ կ'ապրէր «երջանիկ ու բարգաւաճ... թուրքին հետ եղբայրաբար»... բայց արիւնոտ պայքարով հրաժարեցաւ այդ «երջանկութենէն» եւ կռնակ դարձուց թուրքին «եղբայրութեան»։ նոյնպէս՝ սերպ ժողովուրդը, նոյնպէս՝ յոյնը, նոյնպէս՝ ռումանացին, նոյնպէս՝ մոլտաւիացին, նոյնպէս՝ պուլկարը, նոյնպէս՝ արաբը, եւ նոյնպէս անշուշտ հայը։ Պայ Ուլուս որո՞ն կ'ուզէ կլկեցնել իր գարշելի սուտը։ Եթէ այս ժողովուրդները «երջանիկ ու բարգաւաճ» էին, ինչո՞ւ առանց բացառութեան ուզեցին «ապերջանիկ եւ չքաւոր» դառնալ՝ բաժնուելով Օսմանեան Կայսրութենէն։ Բաց աստի, ո՞վ չի գիտեր թէ այս պահուս իսկ պոլսահայութեան գլխուն վերեւ կախուած է թուրք դամոկլեան սուրը, իսկ թուրք մամուլը լկտիօրէն կը սպառնայ «հայ ծագումով քաղաքացիներուն»...

Բարեբախտաբար, թրքական մերօրեայ նենգամիտ քարոզչութիւնը նոյն ատեն բքամիտ է, եւ շատ հեռու է տրամաբանական կամ հնարամիտ եւ կամ համոզիչ ըլլալէ։ Պարզ է այդ քարոզչութեան տարազը.- Օսմանեան Կայսրութեան մէջ հայերը եւ թուրքերը եղբայրաբար կ'ապրէին, հայերը երջանիկ ու բարգաւաճ էին, օտարը եկաւ ու գրգռութիւն ըրաւ, դժբախտ դէպքեր պատահեցան, երկու կողմերն ալ տառապեցան, բայց հիմա պէտք է մոռնալ անցեալը բոլորովին եւ պէտք է հաշտուիլ կատարուած իրողութեան հետ՝ ինչ կը վերաբերի հողային հարցին։

Այսքան պարզ է ահա թրքական թէզը։ Բայց շատ աւելի պարզ ու դիւրին է հայկական պատասխանը։ Եւ մեր բոլորին պարտականութիւնն է գիրքերով, գրքոյկներով, քարտէսներով, յօդուածներով, յայտարարութիւններով, յուշագիրներով, նամակներով, դիմումներով եւ այլապէս ծանօթացնել ու պարզել հայկական պատասխանը, տեսակէտը, մեր ժողովուրդին անառարկելի իրաւունքները, մեր արդարագոյն դատը։

Եթէ քարոզչական պայքարը լաւ կազմակերպենք՝ յաղթանակը ապահով է գէթ այս մարզին մէջ, որովհետեւ ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը մեր կողմն են»²⁴։

Բնականաբար պատասխանեցի Ուլուսի նամակին, 7 Մարտ 1967 [Թուակահին։ Ստորեւ նամակս իր անգլերէն բնագրով.-

NEWSWEEK
444 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022

Dear Sir,

I feel that Mr. Ulus (Letters March 6), information Counselor at the Turkish Embassy at Washington D.C., in his diplomatic reply has evaded the main point I (Letters Jan. 23) had raised, that of the usurpation of our 3000 years old homeland. The six centuries of Turkish rule over Armenia were oppressive, and relations were far from being brotherly, a fact explained by the gradually dwindled Armenian population during the Ottoman rule. The Armenians were loyal subjects of the Ottoman Empire although they desired reforms in their provinces, when the Turkish leaders realized that the Armenians at the end of the First World War

would probably get their independence by the possible dismemberment of the Ottoman Empire, they planned the genocide of the Armenian people. What happened can best be summarised by the following report addressed to Lord Bryce by Robert Cecil; British Assistant Secretary of state for Foreign Affairs “The Ottoman Armenians were systematically murdered by the Turkish Government in 1915. Two thirds of the population were exterminated by the most cold-blooded and fiendish methods... men, women and children alike.” These murders were termed by the Allies “crimes of Turkey against humanity.” (see Foreign Relations of the U.S., 1915, Suppl. P. 981).

In 1939 at Obersalzberg, on the eve of World War II, Adolf Hitler while giving orders to his generals to kill the Polish people indiscriminately, declared “After all who remembers today the extermination of the Armenians.” The post-war German government admitted the Nazi crimes against defenseless peoples, while the Turks persist in calling these facts “unavailing controversies”. As long as no territorial and financial reparations are done to the Armenians for losses suffered during World War I, Armenians will persist on insisting on their rights despite setbacks and temporary failures.

Zaven Messerlian
Instructor of History
Armenian Evangelical College

Ն/ււզոււթ չտպեց պատասխանս, իրենց ընկալելալ սովորութեան համաձայն ստացական նամակ իսկ չդրկեց: Գործի լծուելով, աջ ու ահեակ, հարազատներու, բարեկամներուս, ինծի առնչուած հայկական միութիւններու, համալսարանական ուսանողներու եւ պաշտօնավարած դպրոցիս վերի կարգերու աշակերտութեան միջոցներով նամակներու տեղատարափ մը սկսաւ ուղղուած Ն/ււզոււթի խմբագրութեան: Յատկապէս երիտասարդները յատուկ խանդավառութեամբ եւ ազգային նախանձախնդրութեամբ գործեցին: Ն/ււզոււթի նամակ գրողներուն մէջ էին Լոնտոնէն հայ դատի աշխատանք տանող տեղւոյն Հայ Երիտասարդաց Միութեան ղեկավարներէն եղբայրս՝ Հայկ Մսրրլեան (14 Մարտ 1967) իր հայ եւ անգլիացի բարեկամներով, Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը շնորհիւ ազգականիս՝ Միութեան ատենադպիր Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի (10 Մարտ 1967), Հայ Համալսարանական Ուսանողաց Միութիւնը (23 Մարտ 1967), 134 ստորագրութիւններով Պէյրութի հայ ոսկերիչները, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի հայ ուսանողութիւնը բազմաթիւ ստորագրութիւններով: Ճշգրտութեան համար պէտք է նշել որ նամակներուն մեծամասնութիւնը խմբագրողն էի: Կարճ եւ կտրուկ նամակներ էին: Նոյնիսկ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի արաբ ուսանողներուն համար նամակ մը պատրաստած էի եւ հայ համալսարանականները իրենց տեղացի բարեկամներուն ստորագրել տալով զրկած էին: Այդ նամակը առանձին կու տանք:

To The Editor
Newsweek
144 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022
U.S.A.

Dear Sir,

We, the undersigned Arab Students from Lebanon, Syria, Jordan and Palestine of all religious denominations (Moslem and Christian) in the American University of Beirut feel that Mr. Ullus's letter (March 6, 1967) falsifies historical facts.

Mr. Ullus forgets that the Arab countries suffered too the Turkish Ottoman yoke (1516-1918) and relations were not brotherly at all between the dominating power and the subject nations.

In fact the Turkish rule started with atrocity. Sultan Selim I (1514-1520) "proclaimed an amnesty to such Mamluks as would surrender. On the faith of this promise the warfare ceased, and 800 of the chief Mamluks voluntarily became Salim's prisoners, or were given up to him by the citizens. Salim had them all beheaded, and then ordered a general massacre of the wretched inhabitants of Cairo. 50,000 human beings are said to have perished in this atrocious butchery". (A. J. Rustum and C. K. Zuraik, History of the Arabs and Arabic Culture, p. 347)

Ottoman rule was oppressive and general revolts within the Arab provinces took place: in Lebanon in 1610, in Egypt in 1771, in Lebanon again in 1860, all over the Arab lands in 1916. Lebanon and Syria commemorate the memory of their martyrs, who were hanged by the Turks in 1916, on May 6 every year.

As for the Armenians, we have accepted them as our brothers who are living loyally in our lands. It is a fact that the Turks committed a genocide to end up the Armenian problem by getting rid of the Armenians and usurped their homeland.

Name Signature Class A.U.B. P. O. Box

Ըլլայ հայ տղոց, ըլլայ տեղացի եւ դրացի երկիրներու արաբ ուսանողներու հաւաքական նամակին տակ նշուած էր իւրաքանչիւրին անունը, դասարանը, համալսարանի փոստարկղի թիւը եւ կար իրենց ստորագրութիւնը:

Ն/ւզուէք անոնցմէ եւ ոչ մէկը տպեց: 134 հայ ոսկերիչներու ստորագրութիւնը կրող նամակի պահարանին վրայ ստորագրութիւնները հաւաքող Կարպիս Զէյթունցեանի հասցէն կար: Ն/ւզուէք իմ բազիրներուն կողմէ Joan Wharton իր 13 Ապրիլ 1967 թուակիր նամակով մը կը յայտնէր ստացումը հայ ոսկերիչներու գրած հաւաքական նամակին ըսելով թէ նամակներու բաժինը ազատ բեմ մըն է եւ թէ իմ բազիրները չէր մեկնաբաներ հոն արտայայտուած տեսակէտերը, բայց եթէ կը փափաքէր «ուրախ պիտի ըլլային իրենց հակադիր տեսակէտը փոխանցելու Պր. Ուլուսին»:

Հայկական
Յեղասպանութեան, Հայ
բնակչութեան թիւին, ցե-
ղասպանութեան զոհերու
թիւին, բռնադրաւեալ Հայ
քաղաքներու անուններու
փոփոխութիւններով եւ յա-
րակից Հարցերով զբաղող
լրբանանահայ բժիշկ Մար-
գիս Գարայեան 7 Մարտ
1967ին ինքնագիր երեք մե-
քենագրեալ էջնոց նամակով
մը, ղրկուած Նիւգուէքին,
էրտողան Ուլուսին, սո-
ղերս գրողին ու Հայ եւ
թուրք մամուլին, կը ջրէր
Ուլուսի քարոզչական բնոյ-
թի նենգամիտ նամակին մէջ
արծարծուած կէտերը:
Պատմութեան Համար կ'ար-
ժէ այդ նամակը լրիւ տալ:

Dr. S. J. KARAYAN
 Noujaem Bldg.
 Spears Ave.
 Phone : 242320
 Beirut -Lebanon

7 March, 1967

To the Editor,
 NEWSWEEK.
 Dear Sir,

May I add another "footnote to History" re to the letters of Mr. Zaven Messerlian and Mr. Erdogan Ulus concerning Armenian-Turkish relations (Newsweek March 6, 1967).

I am well aware that the columns of Newsweek, specially the section of letters to the editor, is not exactly the most proper place to discuss the treatment - or rather the mistreatment - of the Armenians, through the ages, by the Turks. Professional historians and diplomats, including Prof. A. Toynbee and H. Morgenthau, have done it in their well known books. Mr. Erdogan Ulus in his capacity of "Information Counselor in the Turkish Embassy" in Washington is supposed to know, at least the history of the Ottoman Empire.

Mr. E. Ulus, not only blatantly distorts and falsifies past history, but also, like most Turkish so-called "historians", literally fabricates History. He says "As

citizens of the Ottoman Empire, the Armenian people led happy and prosperous life. This happy period lasted for many centuries and was marked by brotherly relations and good feelings between Turks and Armenians until certain powers aiming at the dismemberment of the Ottoman Empire were able to incite and instigate hostility and discord between various ethnic groups of the Empire at the second half of nineteenth century". This statement of Mr. Ulus belongs to the realm of mythology is pure fiction and not to History. Examples of the "*happy peaceful co-existence*" of Turks and Armenians?

1.- Long before the European powers got interested in the Ottoman Empire, around 1525 A.D. to be exact, the Turks instituted the most inhuman taxation system of their Christian subjects. This tax was not in the form of money or goods (although these were taken anyway) but in the form of children of Christian families. Every Christian family had to give one or two sons, when they were still infants, to the tax collector. These unfortunate children were separated for good from their parents, raised as Turks and Moslems and formed the troops called Janissaries. Upon these savage soldiers depended the supposed glory of the Ottoman Empire. It has been estimated that at least half a million children of Christians were taken away from their parents. This inhuman type of taxation, in the form of human beings, is unheard of in any other country-from the most savage to the most civilized.

2.- As far as Christians of the Ottoman Empire are concerned, there has never been justice in the courts in any real sense of the word. The testimony of an Armenian was next to useless. "Frequently, a Christian, who wearing slippers of a forbidden color is presumed to have usurped the privilege of the Turkish people, is punished by death, and trampled upon "for three days in the public street" (The Present State of Turkey by Thomas Thornton, 2nd. Ed. London 1809, page 172.)

Mr. E. Ulus wants us to believe that the new Turkey and Turks are altogether different (which I hope so) but unfortunately the history of the Turkish Republic does not sustain this statement, Talaat Pasha, the inventor and the first performer of Genocide, who was condemned not only by the civilized world but by Ataturk himself, is presented at present to the Turkish public as one of the most able and patriotic statesmen that Turks have had. (See the preface by the veteran Turkish journalist J. Yalcin to the book "Talaat Pasha's Memoirs" Istanbul, 1946, in Turkish). The editor of this book, Enver Bolayir adds "Talaat Pasha is one of our greatest statesmen. It is a pity that he became a martyr (sic) by a shot fired by an Armenian in Berlin, and he could not see the country for which he worked (sic) so much. I bow in respect in front of the great Talaat Pasha". The remains of Talaat Pasha were brought in 1943 from Berlin, and as a source of inspiration to the new Turkish generation, were deposited with great official ceremony on the Liberty-Eternity Hill (the Turkish Pantheon) in Istanbul, what would the world think of Germany today, if the Germans erect a statue of Hitler on the Brandenburg gate in Berlin?

Mr. E. Ulus finishes his letter by saying, "Today in modern Turkey citizens of Armenian origin fully enjoy the rights and freedom guaranteed by the constitution of the Republic to every citizen". Again Mr. Ulus deliberately distorts facts, relying on the ignorance of the average reader of your magazine regarding history

of the Turkish republic. The complete extinction of everything Armenian from Turkey has continued during the last fifty years. During World War II, at the end of 1942, the Turkish government passed a law of taxation called Varlik Vergisy - capital levy. For the purposes of this taxation the population was divided into Moslem, non-Moslem and converts. While ethnic Turks, all Moslems, were taxed only 5% of their income, the Greeks were taxed 156% and the Armenians 252%, in spite of the fact that they were Turkish citizens. The purpose of this tax was to rob the minorities legally and exterminate them financially. All those Christians who could not pay this tax, about 1500 males, were exiled to eastern Anatolia and put in detention and work camps in horrible conditions. It was not until Dec. 2, 1943, the day before Ismet Inonu left Turkey for Cairo, to meet Churchill and Roosevelt, and when the outcome of the war was already clear, that these exiles were returned to their homes. The Turkish government extracted about \$10,000,000 from the minorities, mostly from Armenians, and not one piaster was returned, although during the elections of 1950, Menderes made promises to compensate them. Had the Axis Powers been victorious, what would have happened to these poor exiles, no one knows.

But one thing is certain - their return to their homes is not due to a change of heart of the Turkish government but to the German defeat at Stalingrad. The persons responsible for this infamous law are very much active in Turkish politics at present - Ismet Inonu and ex-prime minister Urguplu.

Persons who have admired Turkey or the Turks, whether for reasons of sex, as Pierre Loti, or for oil concessions, like the ill-famous American Rear-Admiral Colby Chester (deceased) (see Current History, Sept. 1922, page 959) are so rare that, the Turks had to collect diligently all these rare birds and publish their admirations in a booklet called "Nice things that have been said about the Turks". But what was said in 1798 by Mr. Eton a former British consul in Constantinople seems to be more up date in 1967 than all those nice things. "It is in vain that the panegyrist of Turkey would assure us of the spirit of toleration. Every feature of the Turkish character, every circumstance of their public and private customs contradicts the assertion". See "Survey of the Turkish Empire by W. Eton, London, 1798, page 15.

Plus ca change, plus c'est la meme chose...

Yours Truly,
S. J. Karayan M.D.

Copies to.- Mr. Zaven Messerlian
Mr. Erdogan Ulus
To Turkish newspapers
To Armenian newspapers
To anyone interested in Turkish "Historiography"

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

¹ Newsweek, Associated with the Washington Post Company, Frederick S Beebe, Chairman of the Board, Katharine Graham, President, editor, Osborn Elliott.

² *Լոյս տեսած Դեկտեմբեր 1966ի վերջերուն:*

- ³ “Appointment in Ankara”, *Newsweek*, Vol. LXIX, No 1, January 2, 1967, էջ 26-27:
- ⁴ Letters, Zaven Messerlian, “Your Land Is My Land”, *Newsweek*, Vol. LXIX, No 4, International Edition, January 23, 1967, էջ 3:
- ⁵ «Բու Հողդ Իմ Հողս է», *Ազգակ Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, Խ. տարի, Թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4:
- ⁶ Letters, Zaven Messerlian, “Your Land Is My Land”, *Newsweek*, Vol. LXIX, No 4, American Edition, January 23, 1967, էջ 3:
- ⁷ *Յառաջ Օրաթերթ*, Փարիզ, 43րդ տարի, Թիւ 10824, 28 Յունուար 1967, էջ 1: *Յառաջ, փոխանակ գրելու թէ* «հայերը տեղահանուեցան իրենց 3000 տարուան հայրենիքէն» *աններեկորէն սխալ թարգմանութեամբ գրած էր*. «պէտք չէ մոռնալ որ երեք հազար տարիներէ ի վեր հայերը վտարուած են իրենց հայրենիքէն»:
- ⁸ «Հայկական պահանջներուն Արձագանգը Թուրքիոյ Մէջ», *Ազգակ Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, Խ. տարի, Թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4:
- ⁹ «Զաւէն Մարրեանի Հակաթուրք Ելոյթը “Նիւզուրիք” Հանդէսին Մէջ», *Զարթօնք Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, Լ. տարի, Թիւ 103 (8749), 31 Յունուար 1967, էջ 2: *Զարթօնք եւս, Ենի Կազէթէն* սխալ թարգմանութեամբ գրած էր. «Ես կը հաւատամ որ ասիկա արդարութեան վրայ յենող հաշտութիւն մըն է» *մինչ գրածս ճիշդ հակառակն էր*:
- ¹⁰ *Հայրենիք Օրաթերթ*, Պոստոն, 68րդ տարի, Թիւ 16632, 7 Փետրուար 1967, էջ 3. *Նաեւ՝ Արեւ Օրաթերթ*, Գահիրէ, ՄԲ. տարի, Թիւ 14650, 15 Փետրուար 1967, էջ 2. *Նաեւ՝ Պայքար Օրաթերթ*, Պոստոն, 45րդ տարի, Թիւ 59(18476), 15 Մարտ 1967:
- ¹¹ *Ենի Կազէթէն*, Իսթանպուլ, պոլսահայ մամուլէն թարգմանաբար տրուած «Հայկական Պահանջներուն Արձագանգը Թուրքիոյ Մէջ» խորագրին տակ, *Ազգակ Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, Խ. տարի, Թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4: *Ենի Կազէթէն* գրութիւնը տպուած էր նաեւ Գահիրէի *Յոսաբերի* 10 Փետրուար 1967ի, Թիւ 259ին մէջ, էջ 2:
- ¹² «Ալինարկ-Անհրաժեշտ Աշխատանք Մը», *Ազգակ Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, Խ. տարի, Թիւ 278 (10628), 31 Յունուար 1967, էջ 1:
- ¹³ G.A. Schotel 18 Մարտ 1967 թուակիր նամակով մը շնորհակալութեան հետ կը գրէր. “the fact that atrocities in Turkey took place some 50 years ago should never be a reason to forget them and let bygones be bygones. But therefore it will be very necessary to keep the lamps burning and to remind the world again and again of her responsibility in this respect.”
- ¹⁴ «Ի Գիտութիւն...Հայոց», *Նայիրի Շաբաթաթերթ*, Պէյրուսթ, 5 Փետրուար 1967, էջ 4:
- ¹⁵ Hikmet Bil, “Dusunceler, Bugun Genosid Nasil Oluyor?” *Yeni Gazete*, Istanbul: Գրուած թիւնը թարգմանաբար տրուած է *Նայիրի* 5 Փետրուար 1967, էջ 4ին վրայ, նաեւ՝ գրութեան դաջուածքը (քիչէ):
- ¹⁶ *Մարմարա Օրաթերթ*, Իսթանպուլ, 31 Յունուար 1967. *Նաեւ՝ Յոսաբերի*, Գահիրէ, 20 Փետրուար 1967, Թիւ 267, էջ 2:
- ¹⁷ *Զաւէն Մարրեան, Հայկական Հարցի Հոլովոյթը 1939-2010*, Պէյրուսթ, Սիւրիան Հրատ., 2012, էջ 118:
- ¹⁸ *Այգ Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, ԺԴ. տարի, Թիւ 4294, 8 Փետրուար 1967, էջ 1, արտատպուած Իսթանպուլի Մարմարայէն:
- ¹⁹ Մամուլ. Կարպիս Կ. Մուրատեան, «Ալ Հանգիստ Զգեցէք Հայերը», *Մասիս Շաբաթաթերթ*, Պէյրուսթ, ԻԱ. տարի, Թիւ 8 (1047), էջ 7, արտատպուած Իսթանպուլի Ժամանակ Օրաթերթի 3 Փետրուար 1967ի թիւէն:
- ²⁰ [Գերսամ Ահարոնեան], *Խմբագրական*. «Թրքական Մանր Գրգռութիւն Պոլսոյ Հայութեան Դէմ...» *Զարթօնք Օրաթերթ*, Պէյրուսթ, 11 Փետրուար 1967, էջ 2: «Ռամկավար Ազատական Մամուլ» սիւնակի տակ, «Զարթօնք» ստորագրութեամբ խմբագրականը

նոյն խորագրով արտատպած էր *Պայքար Օրաթերթի*՝ Պոստոն, 45րդ տարի, թիւ 41 (18458), 21 Փետրուար 1967, էջ 2ի վրայ:

²¹ «Ցեղասպանութեան Նոր Սպառնալիք Պոլսահայութեան Դէմ», *Յառաջ Գրական-Հասարակական Շաբաթաթերթ*, Պէյրուս, Բ. տարի, թիւ 18, 12 Փետրուար 1967:

²² Letters, Erdogan Ulus, Footnote to History, *Newsweek*, Vol. LXIX, No 10, March 6, 1967, International Edition, էջ 2:

²³ [Գերսամ Ահարոնեան], *Խմբագրական*. «Թրքական Նենգամիտ Պատասխան», *Զարթօնք Օրաթերթ*, Պէյրուս, 9 Մարտ 1967, էջ 2: Նոյնը արտատպուած «Ռամկավար Ազատական Մամուլ» խորագրի տակ նոյն խորագրով եւ «Զարթօնք» ստորագրութեամբ *Պայքար Օրաթերթի* Պոստոն, 45րդ տարի, թիւ 62 (18479), էջ 2ի եւ *Փարիզի Նոր Ազգագայ Թերթի Ա.* տարի, թիւ 47, 22 Մարտ 1967, էջ 2ի վրայ:

²⁴ Նոյն:

MY LETTER OF 1967 CONCERNING ARMENIAN DEMANDS TO
NEWSWEEK AND THE CONSEQUENCES

(Summary)

ZAVEN MESSERLIAN

The author, after having read the news article “Appointment in Ankara” in *Newsweek*, wrote a letter to the editor, which was published in the January 23, 1967 issue. The letter stressed that the Soviet Union had no right to guarantee the territorial integrity of Turkey as Armenians rightfully claim part of this territory as theirs. The author added that one should remember that the Armenians were ejected from their homeland of 3000 years and were the victims of the first genocide of the 20th century.

The letter was welcomed by the Diaspora Tashnag and Ramagavar press. However, the Turkish reaction was hostile. The Turkish information Counselor in the USA replied in *Newsweek* with a letter full of lies. A Turkish journalist, Hikmet Bil, threatened the Armenians of Istanbul. The Istanbul-based *Jamanak* daily replied. The Turkish Security Council met on several issues including the Armenian Question. Armenians all over the world replied to the Turkish writer Bil, and letters poured into *Newsweek* in refutation of the Turkish Information Counselor’s letter. However, the US weekly did not publish any of them. Three of these letters are presented by the author, who concludes his article with the long letter of Dr. Sarkis Karayan.